

діянь) є наслідком дії різних суспільних явищ, в яких, природно, беруть участь чинники свідомості й ідеології [7].

Чинний КК надзвичайно «перевантажений», сфера кримінально – правової заборони невинувато розширена. Це визначає необхідність проведення декриміналізації, звуження сфери кримінально-правового регулювання.

З проблемами криміналізації діянь тісно зв'язані також аспекти декриміналізації. Проблема декриміналізації справедливо може бути віднесена до категорії актуальних, важливих і винятково складних питань соціально-правової сфери, вирішення яких повинне бути в компетенції вчених-правознавців і юристів-практиків.

Література:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1141080656183/pravo/istorichna_zminyuvanist_viznannya_diyaz_zlochinami.
2. Гаверов Г. С. Общие начала назначения наказания по советскому уголовному праву. – Иркутск, 1976. – С. 89; Дагель П. С. Проблемы советской уголовной политики. – Владивосток: Изд-во ДВГУ, 1982. – С. 56– 57; Злобин Г. А. О необходимости концептуального подхода к совершенствованию уголовного законодательства // Конституция СССР и дальнейшее укрепление законности и правопорядка. – М., 1979. – С. 74.
3. Фефелов П. А. Общественная опасность преступного деяния и основание уголовной ответственности. Основные методологические проблемы. – М.: Юрид. лит., 1972. – С. 112.
4. Коробеев А. И. Советская уголовная политика: понятие, содержание, структура. – Владивосток: Изд-во ДВГУ, 1985.
5. Злобин Г. А. Основания и принципы уголовно-правового запрета // Сов. государство и право. – 1980. – № 1. – С. 70–77.
6. Коржанський М. Й. Кримінальне право і законодавство України: Частина Загальна: підручник. – К.: Атіка, 2001. – С. 81.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/2_2.pdf

УДК 343.353.1

БИКОВ Клим

ПРИВЛАСНЕННЯ ТА РОЗТРАТА МАЙНА ЯК СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНОГО ЗЛОЧИНУ (ч. 2 ст. 191 КК України)

Не зважаючи на зміну політичної еліти в Україні та прихід до влади нових людей, корупція в нашій державі не зменшилася, а в деяких сферах навіть зросла. На розв'язання зазначеної проблеми, Верховна Рада України упродовж останніх років прийняла велику кількість нових нормативно-правових актів, спрямованих на протидію корупції, а також внесла численні зміни до системи чинного законодавства нашої держа-

ви. Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 року № 198-VIII [6] до групи корупційних злочинів було віднесено суспільно небезпечне діяння, передбачене ст. 191 Кримінального кодексу України [5] (далі – КК України), у випадку його вчинення шляхом зловживання службовим становищем.

Тобто жодних питань щодо віднесення до групи корупційних злочинів заволодіння чужим майном у разі вчинення такої протиправної поведінки шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем не виникає, адже такий спосіб скоєння злочину та вказівка на відповідну кримінально-правову норму (ст. 191 КК України) прямо зазначені у примітці до ст. 45 КК України.

Але специфіка складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК України полягає у тому, що наведеною кримінально-правовою нормою передбачено декілька способів незаконного обертання чужого майна на користь винного або інших осіб. Не зупиняючись на вочевидь невдалій законодавчій конструкції ст. 191 КК України, зазначимо, що метою цієї доповіді є визначення привласнення та розтрата майна як способів вчинення корупційного злочину.

Наведене постановка питання обумовлена тим, що службова особа, яка вчиняє злочин, передбачений ч. 2 ст. 191 КК України, незалежно від способу його вчинення, спричиняє істотну шкоду як правовідносинам власності, так і нормальній (в межах і в порядку, передбачених відповідними нормативно-правовими актами) діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ чи організацій, законодавчого, виконавчого або судового органу іноземної держави, іноземного державного органу або державного підприємства, міжнародної організації міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, або міжнародних судів.

Для правильного розуміння способів вчинення корупційного злочину, пов'язаного з незаконним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб, які передбачені ч. 2 ст. 191 КК України, важливе значення має характеристика предмету цього злочину. В абз. 2 п. 23 постанови Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності» наголошується на тому, що предметом привласнення та розтрата є лише те чуже майно, яке було ввірене винній особі чи перебувало в її законному віданні, тобто таке майно, що знаходилося в неї на законних підставах і стосовно якого вона здійснювала повноваження щодо розпорядження, управління, доставки використання або зберігання тощо [7]. Таким предметом може виступати майно, що було ввірено службовій особі або

перебувало у її віданні (при привласненні та розтраті) або майно, що не перебувало у правомірному володінні службової особи (при заволодінні ним шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем) [4, с. 218].

Привласнення чужого майна, яке було ввірене винному чи перебувало у його віданні, – це протиправне та безоплатне вилучення винним чужого майна, яке знаходилося у його правомірному володінні, з метою повернення на свою користь. Привласнення чужого майна має місце тоді, коли винний не повертає (утримує) майно, у встановлений для цього термін або за правомірною вимогою його власника. О. О. Дудоров обґрунтовано стверджує, що з цього моменту правомірне володіння майном (внаслідок його ввірення чи передачі у відання винної особи) трансформується у протиправне володіння, а винна особа починає незаконно володіти та користуватися чужим вилученим майном, поліпшуючи безпосередньо за рахунок викраденого своє матеріальне становище [1, с. 453] або задовольняючи за рахунок такого майна свої особисті потреби.

Окремі науковці визначають розтрату чужого майна, яке було ввірене винному чи перебувало у його віданні, як протиправне відчуження (продаж, дарування, обмін тощо), витрачення (грошей, цінних паперів, дорогоцінних металів тощо) або споживання (вживання в їжу продуктів харчування, використання речей, які швидко зношуються, тощо) винним чужого майна, яке знаходилося у його правомірному володінні [2, с. 409]. Вони погоджуються з тим, що у найбільш загальному вигляді розтрата полягає в умисному протиправному розпорядженні ввіреним винному чужим майном.

Безумовно, обертання чужого майна на користь винного або інших осіб, вчинене шляхом привласнення та розтрати, мають багато спільних рис, але передбачені в законі про кримінальну відповідальність як альтернативні способи вчинення злочину. В роз'ясненні Пленуму Верховного Суду України чітко наголошується на тому, що при привласненні відповідні повноваження використовуються для повернення винною особою майна на свою користь, а при розтраті – на користь інших осіб, зокрема це може бути відчуження майна іншим особам для споживання, як подарунок чи товар, в обмін на інше майно [7].

Усталеними у кримінальному праві України є підходи щодо визнання привласнення та розтрати як послідовних етапів незаконного обертання чужого майна на користь винного або інших осіб [3, с. 510]. Водночас, Л. М. Кривоченко та М. І. Панов наголошують на тому, що розтрата може бути і не пов'язаною з привласненням [4, с. 218], а М. В. Саприкіна стверджує, що при розтраті відсутній будь-який проміжок часу, коли винний незаконно володів майном [8, с. 132]. На нашу думку, слід повністю погодитися з позицією тих науковців, які зазначають, що винний не

може вчинити розтрату чужого майна, яке було йому ввірене чи перебувало у його віданні, після того як він його вже привласнив, адже таке використання або розпорядження вже вчиняється щодо майна, яке перебуває у протиправному володінні винної особи. Зазначені дії засвідчують тільки відповідний мотив та мету вчинення корисливого злочину [2, с. 410].

Як вже наголошувалося, заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем за будь-яких умов походить до групи корупційних злочинів, адже зазначений у законі спосіб («у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем») апріорі відносить таке протиправне обертання чужого майна на користь винного або інших осіб до корупційних злочинів. Водночас, кримінальний закон жодним чином не враховує привласнення та розтрату чужого майна, яке було ввірене службовій особі чи перебувало в її віданні, як корупційний злочин.

При цьому, характеризуючи підстави, за яких майно було ввірене винному чи перебувало у його віданні та стосовно якого він здійснював певні повноваження, в науці кримінального права зазначається, що такі повноваження можуть витікати з господарського відання, оперативного управління, розпорядження, управління, доставки, використання, зберігання тощо, а також здійснюватися на підставі статуту підприємства, посадової інструкції, товарно-транспортної накладної, акту прийому-передачі товарно-матеріальних цінностей, договору про повну матеріальну відповідальність, договору підряду, оренди (найму), комісії, прокату, перевезення, зберігання тощо [2, с. 408]. Але наведені повноваження та їх підстави характеризують привласнення та розтрату виключно як способи вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 191 КК України. У випадку використання наведених способів незаконного обертання чужого майна на користь винного або інших осіб службовою особою, коло таких повноважень, а також підстави їх здійснення нерозривно пов'язані з функціями представників влади чи місцевого самоврядування або з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків такими службовими особами. Якщо такого зв'язку немає – ознака суб'єкту злочину не може враховуватися при кваліфікації вчиненого за ч. 2 ст. 191 КК України.

Зазначене дає підстави стверджувати, що незаконне обертання чужого майна на користь винного або інших осіб, у разі його вчинення службовою особою, слід відносити до кола корупційних злочинів не тільки у разі заволодіння ним шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, а і у тому випадку, коли таке викрадення вчиняється службовою особою шляхом привласнення або розтрати. Тому було б більш доцільним зазначити у примітці до ст. 45 КК України

посилання саме на ч. 2 ст. 191 КК як один із видів корупційного злочину без будь-якої вказівки на спосіб вчинення наведеного посягання.

Література:

1. Злочини у сфері підприємництва: навч. посіб. / О. О. Дудоров, М. І. Мельник, М. І. Хавронюк; за ред. М. І. Хавронюка. К.: Атіка, 2001. 605 с.
2. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Т. 2. Луганськ: Вид. «Елтон-2», 2012. 704 с.
3. Кримінальний кодекс України: науково-практ. коментар / Ю. В. Баулін [та ін.]; заг. ред. В. В. Сташис, В. Я. Тацій; Ака. прав. наук України, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Вид. 3-тє, перероб. та доп. Х.: Одиссей, 2007. 1183 с.
4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгін. 5-те вид., допов. Т. 2: Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. 1040 с.
5. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/80731-10> (дата звернення: 15.02.2017).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Закон від 12.02.2015 № 198-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/198-19> (дата звернення: 12.02.2017).
7. Про судову практику у справах про злочини проти власності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 6.11.2009 № 10 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09> (дата звернення: 15.03.2017).
8. Саприкіна М. В. Про деякі спірні питання кваліфікації злочинів, передбачених ст. 191 КК України // Вісник Харківського національного університету внутрішніх. 2009. Вип. 47. С. 130–137.

УДК 343.53

БЕЛЬСЬКА Людмила

МЕТА ЯК КОНСТРУКТИВНА ОЗНАКА ЗЛОЧИННОЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

В сучасному світі торгівля людьми є одним серед головних порушень прав людини. Появу торгівлі людьми в Україні пов'язують із незнанням людиною своїх прав, зубожінням населення, зростанням безробіття, міграції громадян. Економічні причини штовхають людей на пошуки роботи за кордоном без достовірних знань про працевлаштування, за відсутності правових знань, на нелегальних умовах, тим самим спричиняють перехід їх до групи ризику.

Міжнародне визначення поняття «торгівля людьми» надається в Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації